

ÖRGÜN VE YAYGIN MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM

Ali ŞAHİNKESEN *

GİRİŞ :

Bu inceleme, 1981 - 1982 öğretim yılında UNESCO için hazırlanan «Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim» araştırmasının dördüncü ve beşinci bölümü olarak yazarca hazırlanmıştır. İncelemenin orijinalinde olan kodlama korunmuş, ancak 1977 - 1978 yılına ait olan veriler 1979 - 1980 yılına göre yeniden düzenlenmiş, ekler kaldırılmış, giriş ve sonuç eklenmiştir.

İncelemenin amacı, Türkiye'deki örgün ve yaygın mesleki ve teknik eğitimin durumunu saptamaktır. Bunun için şu sorulara cevap aranacaktır. 1. Mesleki ve teknik eğitimin kapsamı ve amaçları, 2. Mesleki ve teknik öğretime kayıtlı öğrencilerin özellikleri, 3. Programlar; özellikleri ve istihdam kesimi ile ilişkiler, 4. Mesleki ve teknik eğitimde yönelimler, 5. Mesleki ve teknik yaygın eğitimdeki program türleri ve özellikleri nelerdir?

ÖRGÜN MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM :

1. Mesleki ve teknik eğitim; genç ve yetişkinleri belirli bir mesleğe hazırlamayı, halen bir mesleği olupta meslek içinde ilerlemek isteyenlere yenilikleri kazandırmayı, meslek değiştirmek isteyenlere yeni mesleki bilgi, beceri ve davranışları kazandırmayı içermektedir.

1.1. Mesleki ve teknik eğitimin amaçları : Milli Eğitimin temel ilkelerine uygun olarak;

(*) Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü, Teknik Eğitim Anabilim Dalı Uzmanı.

- Bireylerin, ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak,
- Hayata hazırlamak ve bir meslek sahibi olmalarını sağlamak,
- Kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilinci ve gücünü kazandırmak,
- İlgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda, yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamak,
- İlgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda, yurdumuzun insangücü ihtiyaçlarına göre geliştirmektir. (1739, Milli Eğitim Temel Kanunu)

1.2. Türkiye’de mesleki eğitim, okul ve çıraklık sistemine dayanmaktadır. Okul sistemi; ortaokula dayalı, öğretim süresi üç yıl olan Meslek liseleri ile dört yıl olan teknik liseler ve kolejlerdir. Çıraklık sistemi; mesleğin özelliğine göre üç/dört yıl çıraklık ve üç/dört yıl da kalfalık şeklinde yürütülmektedir.

1.2.1. Türkiye’de istatistikler mesleki ve teknik öğretime kaydolun 15-22 yaş kümesini yansıtabak biçimde düzenlenmemiştir. Bu bakımdan 15-22 yaş kümesi ile ilgili olarak iki çizelge hazırlanmıştır. Birinci çizelge 16-18 yaş kümesinden, Mesleki ve Teknik eğitime kaydolmuş öğrenci oranını göstermektedir. İkinci çizelge ise 19-22 çağ nüfusuna göre yüksek öğretime devam eden tüm öğrencileri göstermektedir.

ÇİZELGE — 1

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİME KAYDOLMUŞ 16 - 18 YAŞ KÜMESİNİN TOPLAM NÜFUSA ORANI

Y ı l	Çağ Nüfusu (16 - 18 yaş)	Mesleki ve Teknik Öğretim- deki Öğrenci (16 - 18 yaş)	Okullaşma Oran %
1979 - 1980	3.020.231	356.107	11.79

Kaynak : DİE. İstatistik Yılığ 1981 ve 1980 Genel Nüfus sayımı % 1 örnekleme sonuçlarından düzenlenmiştir.

ÇİZELGE — 2

YÜKSEK ÖĞRETİME DEVAM EDEN 19 - 22 YAŞ KÜMESİNİN
TOPLAM NÜFUSA ORANI

Y ı l	Çağ Nüfusu (19 - 22 yaş)	Yüksek Öğretimdeki Öğrenci (19 - 22 yaş)	Okullaşma Oranı %
1979 - 1980	3.479.822	362.762	10.42

Kaynak : DİE. İstatistik Yıllığı 1981 ve 1980 Genel Nüfus Sayımı % 1 örnek-
leme sonuçlarından düzenlenmiştir.

1.2.2. 16 - 18 yaş kümesinden okula devam eden öğrenciler genel liseye ya da mesleki ve teknik liselere gitmektedir. Genel ya da mesleki ve teknik liselere devam eden öğrencilerin dağılımı çizelge 3'de gösterilmiştir. 16 - 18 yaş kümesinden okula devam eden öğrencilerin % 40.11'i mesleki ve teknik eğitime devam etmektedir.

ÇİZELGE — 3

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN
AYNI DÜZEYDEKİ EĞİTİM KURULUŞLARINA DEVAM
EDEN ÖĞRENCİLERE ORANI

Y ı l	Lise Genel	Eğitim Mesleki ve Teknik	Toplam	MTE Öğrenci Oranı %
1979 - 1980	531.754	356.107	887.761	40.11

Kaynak : DİE. İstatistik Yıllığı 1981, s. 103 - 113'deki veriler esas alınarak dü-
zenlenmiştir.

1.2.3. Mesleki ve teknik eğitim gören öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı çizelge 4'de verilmiştir. Buna göre mesleki ve teknik liselere devam eden öğrencilerin yüzde 72.96 erkek, yüzde 27.04'ü kız öğrencidir.

1.2.4. Lise düzeyinde endüstriyel, ev ekonomisi ve işletmecilik alanları esas alınarak, tam zamanlı (gündüzlü) ve yarı zamanlı (akşam) liseleri için düzenlenen çizelge 5, aşağıda verilmiştir. Tam zamanlı öğrencilerin oranı % 93,7, yarı zamanlı öğrencilerin oranı ise % 6,03'tür.

ÇİZELGE — 4

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİME DEVAM EDEN ÖĞRENCİLERİN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

Y ı l	E r k e k		K ı z	
	Sayı	%	Sayı	%
1979 - 1980	259.811	72.96	96.296	27.04

Kaynak : DİE. İstatistik Yılığ 1981. s. 104-113 ve MEB. Etüd ve Programlama Dairesi Yayın 171, s. 9-11'deki verilerden düzenlenmiştir.

ÇİZELGE — 5

YARI ZAMANLI (AKŞAM ÖĞRENCİLERİNİN TAM ZAMANLI (GÜNDÜZ ÖĞRENCİLERİNE ORANI

Y ı l	Tam zamanlı	Yarı zamanlı	Yüzde
1979 - 1980	272.036	17.482	6.03

Kaynak : MEB. Etüd ve Programlama Dairesi Yayın No : 171 s. 10-11'deki veriler esas alınarak düzenlenmiştir.

1.2.5. Mesleki ve teknik eğitime kayıtlı olan öğrencilerin alanlar itibariyle dağılımı çizelge 6'da verilmiştir. Mesleki ve teknik eğitime kayıtlı öğrencilerin % 34,19 endüstriyel, % 30,55 ticaret ve turizm, % 9,93'ü ev ekonomisine devam etmektedir.

1.2.6. Ortaöğretimde endüstri meslek, teknik, kız meslek ve ticaret liselerini bitiren öğrencilerin durumu çizelge 7'de verilmiştir. Verilere göre yüksek öğretime girenlerin en büyük oranı, % 23,8 ile teknik lise mezunlarında, en küçük oranı ise % 6,6 ile ticaret lisesi mezunlarındandır. Mesleğine uygun işlerde çalışanların en büyük oranını (% 43,8) akşam ticaret lisesi mezunları, en küçük oranını da kız meslek lisesi (% 7,5) oluşturmaktadır. Burada dikkati çeken bir nokta da, durumu bilinmeyenlerin çok büyük bir grup oluşturmasıdır.

ÇİZELGE — 6
MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİME KAYITLI ÖĞRENCİLERİN
ALANLAR İTİBARIYLA DAĞILIMI

A l a n	Öğrenci Sayısı	1979 - 1980 (a) %
Endüstriyel Eğitim	121.780	34.19
Ticaret ve Turizm Eğitimi	108.797	30.55
Din Eğitimi	47.941	13.46
Ev Ekonomisi Eğitimi	35.380	9.93
Sağlık Eğitimi	18.397	5.16
Öğretmen Eğitimi	17.809	5.00
Tarım Eğitimi	3.869	1.09
Diğer Meslek Alanları	2.134	0.62
Toplam	356.107	100

Kaynak : DİE. İstatistik Yıllığı 1981. s. 104 - 114'deki verilerden düzenlenmiştir.
(a) : Lise düzeyi esas alınmıştır.

ÇİZELGE — 7
MESLEKİ VE TEKNİK LİSELERİ BİTİRENLERİN
DURUMU (%)

Son Durumu	Endüstri Meslek Lisesi	Teknik Lise	Kız Meslek Lisesi	Ticaret Lisesi	Akşam Ticaret Lisesi
Öğrenime devam edenler	10.8	23.8	8.8	6.6	9.7
Mesleğine uygun işlerde çalışanlar	22.4	21.4	7.5	15.8	43.8
Mesleğine uygun olmayan işlerde çalışanlar	5.3	4.3	4.3	8.8	11.7
Dış ülkelere gidenler	1.5	1.8	0.4	0.8	0.9
Askere gidenler	2.2	2.6	—	2.2	2.2
Henüz iş bulamayanlar	11.5	6.1	32.2	10.5	2.2
Durumu bilinmeyenler	46.3	40.0	46.8	55.3	29.5

Kaynak : Örgün Mesleki ve Teknik Eğitim 1980 - 1981, M.E.B. Mesleki ve Teknik Öğretim Etüd ve Programlama Dairesi Yayınları No : 171 s. 14 - 16'daki verilerden düzenlenmiştir.

1.2.7. Orta öğretimi bitiren işsizlerin durumu çizelge 7'de verilmiştir. Buna göre en büyük işsizlik % 32.2 ile kız meslek lisesi mezunlarında, en az işsizlik ise % 2.2 ile akşam ticaret lisesi mezunlarındadır. Yüksek öğretimi bitirerek iş bulamayanlara ilişkin veriler sağlanamamıştır.

1.2.8 Eğitimden yeterince yararlanamayanlar için yasalarda öngörülen hükümler.

Örgün mesleki ve teknik eğitimden yeterince yararlanamayanlar için, yaygın eğitim çalışmalarına ilk kez 17.6.1938 tarih ve 3457 sayılı «Sanayi Müesseselerinde ve Maden Ocaklarında Meslek Kursları Açılmasına Dair Kanun» da yer verilmiştir. Kanuna daha sonra bir yönetmelikle açıklık kazandırılmıştır.

Bu kanuna göre, ortalama günde 100 işçiden fazla işçi çalıştıran ya da iki kilometreden daha uzun mesafe olmamak şartıyla 100'den daha az işçi çalıştıranlar, bir araya gelerek ortaklaşa kurs açmak zorundadırlar. Yasa halen yürürlüktedir.

3457 sayılı Yasa'dan sonra, Eğitimin tümünü kapsayan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 14.6.1973 tarihinde kabul edilmiştir. 1739 sayılı Yasa'nın 40, 41 ve 42. maddeleri yaygın eğitime ayrılmıştır. Bu maddelerde yaygın eğitimin kapsamı, amacı, görevleri, kuruluşu ve kurumlar arası koordinasyon ve işbirliğine yer verilmiştir.

Alandaki en yeni yasa ise «Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu»dur. 20.6.1977 gün ve 2089 sayılıdır.

2089 sayılı Yasa'ya göre çırak olabilmek için, ilkokulu bitirmek (bazı meslek alanları için okur yazarlık yeterli görülmektedir) 12-18 yaşları arasında bulunmak ve seçtiği sanatın gerektirdiği özelliğe sahip olmak hususları aranmaktadır. Ayrıca yasa genel hükümleri, çıraklık sözleşmesi koşullarını, çırağın yetiştirilmesi, kalfalık ve ustalık sınavlarını ve sınav kurullarını, kurulması öngörülen teşkilatı ve yasanın uygulanışına ilişkin cezai hükümleri içermektedir. Uygulama esaslarına ve her mesleğin özelliğine göre çıraklık ve kalfalık süreleri ise farklılık göstermektedir.

1.3.1. Tam zamanlı öğretim programı sunan ortaöğretim ve sonrası kuruluşları. Ülkemizde tam zamanlı öğretim programı sunan okullar örgün eğitim sistemi içinde yer alırlar ve aynı türde-

ki okullarda çoğunlukla tek tip programlar uygulanır. Lise, teknik lise, endüstri meslek lisesi, ticaret lisesi, kız meslek lisesi gibi. Çeşitli türde okullarda yıllara göre okutulacak dersler, bunların haftalık saatleri, içerikleri, Milli Eğitim Bakanlığı'nca kararlaştırılmaktadır. Diğer Bakanlıklara ve resmi kuruluşlara bağlı okullar ile özel okullar, yönettikleri türdeki okul için kabul edilmiş resmi programı uygulamakla yükümlü olup, farklı bir uygulama için Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayını almak zorundadır (Doğan, 1981, s. 84 - 85).

Buna göre tam günlük program uygulayan okullar aşağıya çıkarılmıştır.

Ortaöğretimde ;

- 1 — Endüstriyel eğitim kurumları
 - Teknik Lise
 - Endüstri Meslek Lisesi
- 2 — Ev Ekonomisi ve Kadınların Eğitimi
 - Kız Meslek Lisesi
 - Kız Teknik Lisesi
 - Kız Sanat Ortaokulları
 - Olgunlaşma Enstitüleri
 - Kurs Öğretmeni Yetiştirme Merkezleri
- 3 — Ticaret Turizm Eğitimi
 - Ticaret Lisesi
 - Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi
 - Sekreterlik Meslek Lisesi
- 4 — Tarım Öğretimi (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na bağlıdır)
 - Tarım Meslek Lisesi
 - Hayvan Sağlığı Memurları Meslek Lisesi
 - Ev Ekonomisi Meslek Lisesi
 - Makinist Okulu
- 5 — Sağlık ve Sosyal Hizmetler (Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlıdır)

- Sağlık Koleji
- Köy Ebe Okulu
- 6 — Öğretmen Liseleri
 - Üç Sınıflı Öğretmen Lisesi
 - Altı Sınıflı Öğretmen Lisesi
- 7 — İmam Hatip Okulları
 - İmam Hatip Ortaokulları
 - İmam Hatip Liseleri
- 8 — Diğer Okullar
 - Maliye Okulu
 - Polis Koleji
 - Konservatuvar

Ortaöğretim sonrası kuruluşlar :

- Meslek Yüksek Okulları

1.3.2. Yarı zamanlı programlar.

Yarı zamanlı meslek eğitimi programları iki şekilde uygulanmaktadır.

- 1 — Akşam okulları
 - Endüstriyel Meslek Lisesi
 - Erkek Sanat Okulu
 - Terzilik Okulu
- 2 — Akşam kursları
 - Pratik Kız Sanat Okulu
 - Pratik Sanat Okulu
 - Çeşitli kurslar

1.3.3. Kamu ve özel kesimlerle işbirliği

Endüstri, iş ve hizmet alanlarındaki gelişmeler, sistemin devamlı ve düzenli olarak diğer kurumlarla ilişki kurmasını zorunlu kılmıştır. Bu ilişkiyi daha rasyonel olarak düzenlemek için ulusal ve bölgesel düzeyde «Danışma Kurulları» oluşturulmuştur.

1. Ulusal Düzeydeki Kurullar :

Yüksek Danışma Kurulu : Kuruluşu, görevleri ve işleyişi bir yönetmelikle (Bakanlar Kurulu 3.9.1976 tarih ve 7/12587 sayı) ile saptanmıştır. İstihdam - insangücü gereksinim ve sorunları ile «mesleki ve teknik eğitim politikasının oluşturulmasına esas teşkil edecek teklif ve tedbirleri tesbit etmekle görevli» olan bu kurul, şöyle oluşmaktadır.

a. Milli Eğitim Bakanı, bakanlık müsteşarı, müsteşar yardımcıları, Talim ve Terbiye Daire Başkanı ve iki üye, hukuk baş müşaviri ve uygulama dairelerinin genel müdürleri, yüksek ve orta dereceli okullardan seçilen beşer müdür ve öğretmen,

b. Milli Eğitim Bakanlığı dışındaki her bakanlıktan birer temsilci, ilgili kamu iktisadi kuruluşlarından, üniversitelerden, akademilerden seçilen temsilciler,

c. Odalar birliği ve ilgili meslek kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur.

Çıraklık Kurulu : 2089 sayılı «Çırak, Kalfa ve Ustalık» yasası'na göre oluşan kurul, yasa hükümlerine göre çıkarılacak yönetmeliklerin uygulamasını, denetlenmesini, diğer bakanlıklarla olan işbirliğini sağlamak; çırak, kalfa ve ustanın yetiştirilmesi için her türlü önlemleri almak ve uygulamakla görevlidir.

Milli Eğitim Bakanlığı müsteşarı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Küçük Sanatlar Dairesi başkanı, Çalışma Bakanlığı ve odalar birliği temsilcilerinden oluşur.

2. Yöresel Düzeydeki Kurullar :

İl Danışma Kurulu : Mesleki ve Teknik eğitim alanına ilişkin sorunların il düzeyinde çözümüne yardım etmek amacıyla oluşturulan bu kurul, vali, milli eğitim müdürü, iş ve işçi bulma kurumu müdürü, sanayi ve teknoloji müdürü, ildeki mesleki ve teknik eğitim okul müdürleri, KİT, odalar birliği, esnaf ve sanatkarlar birliği ve işçi temsilcilerinden oluşur.

Meslek Danışma Kurulu : Bir mesleğe yönelik bölgesel sorunları çözmek amacıyla yönelik bir kuruldur. Mesleği fiilen ifa eden odalar, kamu kuruluşları, esnaf ve sanatkarlar birliği ile alanın öğretmenlerinden oluşur.

Yerel Çıraklık Komitesi : Çırak, kalfa ve ustaların eğitiminde karşılaşılan yerel sorunları çözmek amacıyla oluşturulan kuruldur. Şu temsilcilerden oluşmaktadır. Milli Eğitim Müdürü, esnaf ve sanatkarlar dernekleri temsilcileri, ticaret ve sanayi odaları temsilcileri, meslek okullarından bir temsilci.

1.4. Programların genel özellikleri;

Mesleki ve teknik eğitim kurumlarında öğrencilere genel kültür dersleri ile meslek derslerinden oluşan bir program sunulmaktadır; bu iki grup dersin birbirine göre ağırlığı okulun türüne göre değişmektedir.

Teknik lisede genel bilgi dersleri % 48.80, meslek dersleri % 51.20 iken, 3 yıllık endüstri meslek liselerinde, meslek dersleri % 64.50 oranında yer almaktadır.

Bütün programlarda yerel ihtiyaçlara, öğrencinin ilgi ve isteklerine göre bazı esneklikler bulunmaktadır. En yaygın esneklik, haftada 2-6 saat olarak uygulanan seçmeli derslerdir. Öğrenci bu dersleri, genel kültür dersleri arasından seçebildiği gibi, meslek dersleri arasından da seçebilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan meslek liselerinin başlıcaları; Endüstri Meslek Liseleri, Kız Meslek Liseleri, Ticaret Liseleri, İmam Hatip Liseleri ile Teknik Liseler ve Meslek Yüksek Okullarıdır.

Endüstri Meslek Liseleri :

Ülke düzeyinde endüstriyel eğitim alanında en yaygın olan öğretim kurumlarıdır. Erkek ve kız öğrencilerin devam ettiği endüstri meslek lisesinde, aşağıdaki alanlardan biri ya da birkaçı yer almaktadır.

Tesviye
Metal işleri
Ağaç işleri
Elektrik
Elektronik
Makina Ressamlığı
Motor

İplik
Boya - Apre
İzabe
Metalurji
Harita - Kadastro
Telekomünikasyon
Maden

Döküm	Değirmencilik
Model	Matbaa
Kalıp	Tipo Baskı
Yapı	Fotoğrafik Klişe
Sihhi Tesisat - Kalorifer	Ofset
Yapı Ressamlığı	Ciltcilik
Süsleme Taşçılığı	Dizgi
Su Ürünleri	Güverte - Avlama
Kimya	Besin Endüstrisi
Endüstriyel Boya ve Dekarasyon	Gemi Elektronik ve Haberi.
Tekstil	Gemi Makinaları
Dokuma	

Ayrıca özel alan olarak bağımsız; yapı, motor, kimya, ağaç, metalişleri, devlet demiryolları, matbaa, tekstil, balıkçılık ve su ürünleri, denizcilik meslek liseleri vardır.

Kız Meslek Liseleri :

Kız meslek liselerinde daha çok kadın meslekleri yer almakta ve aşağıdaki meslek alanlarında öğretim yapılmaktadır.

Giyim	Seramik
Çocuk Gelişimi ve Bakımı	Elektrik
El Sanatları	Elektronik
Beslenme ve Ev Yönetimi	Dekoratif Sanatlar
Nakış	Tekstil Dokuma, Kalite-Kontrol, Örme, İplikçilik, Boya - Baskı ve Desen
Resim	Makina Ressamlığı
Besin Teknolojisi	Kimya
Hazır Giyim	Otelcilik ve Turizm
Dekoratif Resim	Kuaförlük
Moda Resmi	Sanat Seramiği
Kadın ve Erkek Giyim	Deri Hazır Giyim
Uygulamalı Resim	
Terzilik	

Ticaret Liseleri :

Gündüz üç yıl, akşam dört yıl eğitim yapılan ticaret liselerinde, ticaret ve turizm sektöründe gereksinim duyulan elemanlar yetiştirilir. Bu okullarda aşağıdaki alanlarda eğitim yapılmaktadır.

Muhasebe
Kooperatifçilik
Sekreterlik

Bankacılık
Pazarlama

Teknik Liseler :

Teknisyen yetiştirmek amacıyla, ortaokul üzerine dört yıl (birinci yılı endüstri meslek, kız meslek lisesi ile ortak) süreli olan bu okullarda aşağıdaki alanlarda eğitim yapılmaktadır.

Makina
Elektrik
Elektronik
Motor
Kimya

Üstyapı (İnşaat)
Altyapı
Mikroteknoloji
Endüstriyel Elektronik
Bilgisayar İşletimi

İmam Hatip Liseleri :

Aydın din adamı yetiştirmeyi amaçlayan bu okullar, lise edebiyat koluna denk program uygulamaktadır.

Meslek Yüksek Okulları :

Meslek yüksek okullarının öğrenim süresi liseden sonra iki yıldır ve ara insangücü yetiştirmek amacıyla aşağıdaki alanlarda öğretim yapılmaktadır.

Elektrik
Elektronik
Motor
Makina Resmi ve Kostrüks.
Motor
İşletme - Muhasebe
Seramik
Kamu Sevk ve İdaresi
Pazarlama

Maden
Turizm İşletmeciliği
Harita - Kadastro
İnşaat
Döküm
Makina
Tekstil
Sekreterlik

Türkiye'de orta dereceli okul programlarının bir özelliği de yıl içinde öğrencinin almak zorunda olduğu derslerin sayıca fazlalığıdır. Örneğin ticaret lisesi programında bir öğrencinin bulunduğu sınıfa göre almak zorunda olduğu derslerin sayısı 12 ile 18 arasında değişmektedir. Böylece herhangi bir derste derinleşmek yerine, geniş bir alanda ansiklopedik bilgiye önem verilmektedir.

Orta dereceli okul programlarının bir başka özelliği de, öğrencinin alması gereken haftalık ders saatlerinin fazlalığıdır. Bu süre meslek okullarının bazılarında 44-45 saati bulmaktadır.

1.5. Hızlı teknolojik kalkınma açısından düşük nitelikler aleyhine yüksek nitelikli diplomalar için istem.

Gelişen hızlı teknolojiye bağımlı olarak, ülkemizde yüksek nitelikli işgücü istemi de artmıştır. Ana ve alt meslek gruplarına ilişkin ayrıntılı istatistik verilerle bunu desteklemek mümkün olamamıştır. Ancak, nüfus sayımlarına göre düzenlenen, çizelge 8'de iktisadi faal nüfusun öğrenim durumundaki gelişmeler görülebilir. Okuma yazma bilmeyen ve bir öğrenim kurumundan mezun olmayan faal işgücü 1960'da % 72.1 iken, 1980'de % 36.6'ya düşmüş, buna karşın lise dengi okul mezunlarında bu oran 1960'da % 1.0 iken 1980'de % 3.2 olmuştur. Aynı gelişme yüksek okul mezunlarında izlenerek % 0.8'den % 3.3'e yükselmiştir.

ÇİZELGE — 8

İKTİSADEN FAAL NÜFUSUN ÖĞRENİM DURUMU

Öğrenim Durumu	1960 %	1965 %	1970 %	1975 %	1980 %
Okuma Yazma Bilmeyen	60.1	52.4	44.8	37.1	29.6
Okuma Yazma Bilip, Bir Kurumdan Mezun Olmayan	12.0	12.9	11.5	8.9	7.0
İlkokul Mezunu	23.0	28.6	35.7	43.9	48.2
Ortaokul Mezunu	2.1	2.3	2.6	3.6	4.9
Lise Mezunu	0.8	1.0	1.3	2.0	3.5
Lise Den. Meslek Okulu	1.0	1.5	2.4	2.5	3.2
Yüksek Okul Üniversite	0.8	1.1	1.5	1.7	3.3
Bilinmeyen	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3
Toplam	100	100	100	100	100

Kaynak : DİE. Genel Nüfus Sayımı 1960, 1965, 1970, 1975 sonuçları ile 1980 % 1 örnekleme sonuçlarından düzenlenmiştir.

Bir başka gösterge olarak, örneğin endüstriyel eğitim yapan ortaöğretim kurumlarını incelersek durum şöyledir. 1960'larda endüstriyel eğitim yapan kuruluşlar öğrenci bulabilmek için liseden belgeli öğrencileri bile alırken, örneğin, son beş yıllık görü-

nüm şöyledir. 1977 - 1978 öğretim yılında endüstriyel meslek liselerine müracaat eden öğrencilerin % 33.3, 1978 - 1979'da % 47.1, 1979 - 1980'de % 50, 1980 - 1981'de % 44.0 ve 1981 - 1982 yılında ise % 55.2'si alınabilmiştir.

Nitelikli işgücüne istem, sistemi yeni arayışlara yöneltmiştir. Bu amaçla yeni deneme çalışmalarına bazı okullarda beş yıl önce başlanmıştır. Yeni uygulamanın amacı şöyledir :

- 1 — Çeşitli mesleklere girecek öğrencilerin niteliklerini belirlemek ve bunlara dayalı ölçme araçları geliştirmek,
- 2 — Okula devam eden öğrencilerin gerçek üretim şartlarında (işyerinde) uygulama yapmalarını sağlamak,
- 3 — Mesleki eğitim programlarında yer alacak işlemleri tesbit etmek,
- 4 — Öğretim yöntemlerini geliştirmek,
- 5 — Değerlendirme araçlarını geliştirmek,
- 6 — Yıl sistemi yerine dönem sistemi uygulamak,
- 7 — Sınıf geçme yerine ders geçme ve kredi sistemini uygulamak,
- 8 — Okul dışında kazanılan bilgi ve becerilere kredi vermek,
- 9 — Geleneksel derslerin yanında mesleğe dönük yeni derslerin programını geliştirmek, (Meslek matematiği, meslek fen bilgisi vb.)
- 10 — Dersleri zorunlu ve seçmeli olarak düzenlemek,
- 11 — Öğretmen ve öğrenciler için basılı materyal geliştirmek,
- 12 — Örgüt ve mevzuat çalışmalarını geliştirmek,
- 13 — Yaygın eğitime yönelik kurslar düzenlemek,
- 14 — Mezunları işe yerleştirmek ve iş içinde izlemek,
- 15 — Finansman çalışmaları yapmaktır.

Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı, 1958 yılından beri çeşitli kurumlarla işbirliği yaparak kooperatif eğitim uygulamalarına geçmiştir. İşbirliği yapılan kurumlar, Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Sümerbank Genel Müdürlüğü, Ereğli Demir - Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Etibank Genel Müdürlüğü, P.T.T. Genel Müdürlüğü, Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü ve Sanayi Oda-

ları'dır. Alanlar ise, izabe, tekstil, iplik, dokuma, metalurji, tekstil dokuma, telekomünikasyon, Harita - Kadastro, madencilik ve değirmenciliktir.

YAYGIN MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM :

2. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre, yaygın eğitimin amaçları;

Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş yahut, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedan çıkmış vatandaşlara örgün eğitim yanında ya da dışında;

. Eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkanlarını sağlamak,

. Topluma ve teknolojik gelişmeye uyumlarını sağlamak,

. İş, hizmet ve üretim alanlarında bir meslek sahibi yapmak,

. Çalıştıkları mesleklerde daha yeterli ve yetenekli bir düzeye gelmelerini sağlamak,

. Gelişen teknolojinin sosyal, ekonomik ve sağlık durumlarının gereği olarak meslek değiştirmek isteyenlerin durumlarına uygun meslek edinmeleri için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıklar kazandırmak amacıyla uygulanmaktadır.

2.1. Sürekli eğitimde sunulan programlar akşam okulları ve kurslar şeklinde yürütülmektedir. Kurumlar ise yetişkinler mesleki eğitim merkezleri, halk eğitim merkezleri, olgunlaşma enstitüleri kız ve erkek pratik sanat okulları, gezici köy kadın kursları, çıraklık eğitimi, çeşitli akşam okulları (ortaokuldan yüksek öğretimin sonuna dek) dır. Ayrıca hizmet - içi eğitim etkinliği olarak her kurum ve kuruluş, amacına uygun seminerler düzenlemektedirler. Bu seminerler temel meslek eğitiminden, ileri meslek eğitimine dek uzanmaktadır.

2.2. Yaygın eğitimde, öğretim kurumlarının dışında kalan gençlere ve yetişkinlere yönelik öğretim programları düzenlenmektedir.

Kız meslek liselerine, kız sanat ortaokullarına bağlı ya da bağımsız olarak çalışan pratik kız sanat okulları, 12 - 41 veya daha yukarı yaşlardaki öğrencilere giyim, nakış, el sanatları, aile ekonö-

misi ve beslenme, çocuk gelişimi ve eğitimi vb. dallarında öğrenim vermektedir.

Aynı şekilde örgütlenmiş bulunan endüstri pratik sanat okulları, öğrencilere tesviye, metalişleri, elektrik tesisatı, elektrik kaynağı, dülgerlik, duvarcılık vb. dallarında öğrenim vermektedir.

Ticaret meslek liseleri, 14-41 veya daha yukarı yaşlardaki öğrencilere daktilo, muhasebe vb. kursları düzenlemektedir.

Bu sayılan okulların dışında da faaliyet gösteren ve yaygın eğitim programları sunan çeşitli okullar bulunmaktadır. Ayrıca çeşitli il ve ilçe merkezlerinde MEB. Halk Eğitimi Genel Müdürlüğüne bağlı Halk Eğitimi Merkezlerinde ev ekonomisi, endüstriyel sanatlar, yabancı dil vb. gibi sosyal ve kültürel kurslar açılmaktadır.

Okul dışındaki gençlerin ve yetişkinlerin «pek az» öğrenim fırsatına sahip olduğu ülkemizde iyi niyetle ve ısrarla sürdürülen bu faaliyetlerin anlamı büyüktür, ancak yeterli değildir. Çeşitli nedenlerle büyük bir kitlenin erken yaşta okul sistemi dışında kalması, istihdam piyasasının sürekli değişmesi, iç göç gibi nedenlerle pek çok kimsenin yeni becerilere ihtiyaç duyduğu ülkemizde, okulların bu tür programlarının gelişmesi, tarım ve sağlık gibi alanları da kapsamına alması beklenmektedir.

3.3. Program Türleri ve Öğrenim Programları :

Türkiye'nin mesleki ve teknik insangücü açığının örgün eğitim yoluyla kapatılması kısa sürede mümkün olmadığından mesleki ve teknik öğretim alanında yaygın eğitime büyük önem verilmektedir. Okul dışında kalan genç ve yetişkinlere hizmet götürmeyi amaçlayan «pratik sanat okulu ve yetişkinler eğitim merkezi» programlarının başlıca özellikleri şöyledir.

Endüstri Pratik Sanat Okulları :

Endüstri Pratik Sanat Okulları, bir meslek alanının sınırlı ve dar bölümleri içinde belirli işlemleri yeterli ve hızlı bir alışkanlık ve davranış içinde yapılabilecek becerili ve operatör işçilerin eğitildiği okullardır. Okula en az ilkokul mezunları alınmaktadır ve öğretim programları ise gündüz ve akşamları kurs niteliğindedir.

Bu okullar endüstri meslek liselerinin bünyelerinde olduğu gibi bağımsız olanları da vardır. Öğretim programlarının hazırlan-

masında «Modüler» sistem uygulanmakta ve endüstri kuruluşlarının istek ve ihtiyaçları gözönünde bulundurulmaktadır. Toplam olarak 1200 saat öğrenim yapılan bir kurs programında okutulan dersler ve saatleri aşağıya çıkarılmıştır.

Türkçe	60 Saat
Sosyal Bilgiler	60 Saat
Matematik	60 Saat
Teknik ve Meslek Dersleri	1020 Saat
Toplam	1200 Saat

Pratik Kız Sanat Okulları :

Ev ekonomisine yönelik olarak faaliyet gösteren pratik kız sanat okulları, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da herhangi bir kademesinden ayrılmış kız ve kadınlara değişik süre ve zamanlarda öğretim hizmeti sunarlar.

Ülkemizdeki en yaygın okul türüdür. Örneğin 1979 - 1980 öğretim yılında 441 okulda 72224 öğrenci öğrenim görmektedir.

Programları ise meslek dallarını oluşturacak ya da ev ve aile hayatının ihtiyaçlarına cevap verecek modüler şekilde düzenlenmektedir.

Gezici Köy Kadın Kursları :

Ev ekonomisine yönelik olarak köydeki kadınlara hitap eden «Gezici Köy Kadın Kursları» ise köylerde açılmakta ve tamamen çevrenin ihtiyaçlarına dönük olarak düzenlenmektedir. Bu kursların süresi yedi aydan az dokuz aydan çok olmamaktadır.

Olgunlaşma Enstitüleri :

Kız meslek lisesi ve pratik sanat okulu mezunlarını, ilgi duydukları bir sanat dalında, mesleki bilgi, beceri, görgü ve zevklerini artırarak, üretici duruma getirmek yani meslekleriyle hayatlarını kazanabilecek şekilde yetiştirmelerini amaçlayan iki yıl süreli döner sermaye ile çalışan kurumlardır.

Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezleri :

Teknik Eğitim Merkezleri, en az ilkokulu bitirmiş sanat öğrenmek isteyen gençlerin, kısa süreli kurslarla bir meslek sahibi olmalarını sağlamak amacıyla açılmış kurumlardır.

Teknik eğitim merkezlerindeki kursların süresi 2,5 ay ile 5 ay sürelidir ve eğitim ücretsizdir. Programlar bireylerin ve çevrenin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmektedir.

Teknik eğitim merkezlerinin haftalık ders dağıtımı ise aşağıdaki gibidir.

Dersler	Ders saati
Türkçe	2
Sosyal Bilgiler	2
Meslek Matematiği	2
Meslek Resmî	4
Meslek Teknolojisi	10
Atelye	24
Toplam	44

Çıraklık Eğitimi :

Türkiye'de çıraklık eğitimi 1977 yılına kadar dağınık ve geleneksel olarak yürütülüyordu. 1977 yılında çıkarılan 2089 sayılı «Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu» ile bir sisteme bağlanmıştır. Yasanın ilgili bölümleri yönetmeliklerle daha da açıklığa kavuşturulmuştur.

Çıraklık 12 - 18 yaşları arasında ve ilkokula dayalı bir öğretimdir. Çırakların yetiştirilmesinde işyeri ile okul işbirliği içinde çalışırlar. Çırak beceri öğretimini işyerinde usta ile çalışarak öğrenir. Haftada 8 saati geçmemek üzere de, teorik ve teknik bilgileri öğrenmek üzere okula devam eder. Çıraklık süresi genelde üç yıldır. Bu süre sonunda çırak sınava girer ve başarılı olursa kalfa olur. Kalfalar belli programa göre genelde üç yıllık çalışma yaparlar ve açılan kurslara katılırlar. Yapılacak sınavlarda başarılı olanlara ustalık belgesi verilir. Ustalık belgesine sahip olanlar bağımsız bir işyeri açabilirler.

SONUÇ

Mesleki ve Teknik Eğitim sisteminin durumunu saptamayı amaçlayan bu inceleme ile varılan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

1. Mesleki ve Teknik eğitim, bireyleri; ilgi, istidat ve yetenekleri doğrultusunda sosyal, politik ve ekonomik yönden geliştirerek ülkedeki insan gücü ihtiyacını karşılamayı amaçlamaktadır.

2. Mesleki ve Teknik eğitimde 1979 - 1980 yılında;

- a. 16 - 18 yaş kümesindeki çağ nüfusuna göre okullaşma oranı % 11.79'dur.
- b. Tüm yüksek öğretimdeki okullaşma oranı çağ nüfusuna göre % 10:42'dir.
- c. Lise düzeyinde, mesleki ve teknik eğitime devam eden öğrencilerin oranı % 40.11'dir.
- d. Endüstri, Kız Meslek ve Ticaret Meslek Liselerine devam eden öğrencilerin %27.04 kız, %72.96 erkek, %6.03 yarı zamanlı, % 93.97'si de tam zamanlıdır.
- e. Mesleki ve teknik eğitime lise düzeyinde devam eden öğrencilerin; % 34.19 endüstriyel, % 30,55'i Ticaret, % 13.46 din, % 9.93 ev ekonomisi, % 5.16'sı da sağlık eğitimi programına devam etmektedir.
- f. Yüksek öğretime devam edenlerin en büyük oranı % 23.8 teknik liseler, en küçük oranı da % 6.6 ile ticaret liseleri, mesleğine uygun işlerde çalışanların en büyük oranı % 43.8 akşam ticaret liseleri, en küçük oranı da % 7.5 ile kız meslek lisesi mezunlarıdır.

3. Örgün ve yaygın mesleki ve teknik eğitimde birey ve toplum ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli programlar uygulanmakta, özel ve kamu kesimi ile işbirliği ulusal ve bölgesel düzeylerde yapılmaktadır.

4. Nitelikli insan gücü istemindeki artış ve teknolojik gelişmeler, mesleki ve teknik eğitimi yeni arayışlara ve uygulamalara yöneltmiştir. Bu yöndeki araştırma geliştirme çalışmaları sürmektedir.

K A Y N A K L A R

- Âdem, Mahmut. **Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası**. Ankara : 1977.
- Alkan, Cevat. **Mesleki ve Teknik Öğretimde Reform**. Ankara : 1971.
- Doğan, Hıfzı. **Öğretim Programları ve Yöntemleri, Türkiye'de Öğretim ve Sorunları**. İstanbul : 1981.
- Doğan, Hıfzı, Cevat Alkan ve İlhan Sezgin. **Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri**. Ankara : A. Ü. Eğitim Fakültesi, 1981.
- Doğan, Hıfzı, İlhan Akhun. **OSANOR Eğitimi Projesi, (İkinci ve Üçüncü Dilim)** Ankara : A. Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi. 1980.
- «Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu (2089 S.K.)». **Resmî Gazete**. 15987, 5 Temmuz 1977.
- DİE. **Türkiye İstatistik Yıllığı**. 1981, Ankara : 1981.
- . Genel Nüfus Sayımı. **Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 1960, 1965, 1970 ve 1975 sonuçları ve 1980 % 1 Örnekleme Sonuçları**. Ankara.
- DPT. **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983**. Ankara : 1979.
- M.E.B. Mesleki ve Teknik Öğretim Etüd ve Programlama Dairesi, **Türkiye'de Mesleki ve Teknik Öğretim**. Ankara : 1979.
- . Mesleki ve Teknik Öğretim Etüd ve Programlama Dairesi, Yayın No: 171, **Mesleki ve Teknik Öğretim Okulları 1980-1981**. Ankara : 1982.
- . Mesleki ve Teknik Öğretim Etüd ve Programlama Dairesi Yayın No : 171, **Mesleki ve Teknik Öğretim Okulları 1980-1981**. Ankara : 1982.
- . Meslek Yüksek Okulları Öğretim Programları ve Yönetmeliği, Ankara : 1982.
- . Meslek Yüksek Okulları Öğretim Programları ve Yönetmeliği. Ankara : 1981.
- . Mesleki ve Teknik Öğretim Danışma Kurulları Yönetmeliği. **Resmî Gazete**, 15754, 5 Kasım 1976.
- «Millî Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.)». **Resmî Gazete**. 14574. 24 Haziran 1973.
- . **Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü Brifingi**. Ankara : 1981.
- . **Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Orta Dereceli Endüstriyel Teknik Eğitim Okullarımızda Faaliyet Gösteren Sözleşmeli Bölümler**. Ankara : 1981.
- . **Kız Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü Brifingi** Ankara : 1982.